

בנק הפועלים בע"מ נגד יעקב קרנצוב

בבית-המשפט העליון בשבתו כב' השופט לערענדורף אזרחי  
[13.1.49, 23.12.48]

לפני השופטים ח' שנין, אגרונט, זילברג

חוק הפרוצידורה האזרחית, העותמאני, 1879, סעיף 80 —  
מגילה, סעיפים 1589, 1588 — תקנות הפרוצידורה האזרחית, 1938  
[תוס"ב 155, ע' 95], תקנות 109, 114.

חביעה להחזרת סכום כסף בטענה כי הוצא מבנק בשל טעות בשוקס-מפקיד — עדות בעל-פה  
להוכחת טעות במסמך בכתב — שינוי עילה.

בעניני פרוצדורה אין לו לדין אלא מה שעניו הואת בחוק ואסור לו, בדרך כלל, לתת פרוש  
מרחיב להוראה האמורה בו — הרעיון המונח ביסוד הדוגמאות שבתקנה 109 לתקנות הנ"ל היא, כי  
אין להאשים את הדיב בלי לפרש בפרוטרוט את פרטי הענין, כדי שלא לשלול ממנו את האפשרות  
המלאה להגן על עצמו בפני האשמה — רעיון זה אינו פועל כשהמדובר אינו בתלונת-אשמה נגד  
הדיב אלא רק בתיאור הנסיבות להוכחת טעות שמקורה דווקא במעשהו של הצד הטוען — יש  
לראות הסכמה מכללא לשינוי עילה, כאשר שני הצדדים חקרו את עדיהם ואת עדי הצד שכנגד על סמך  
הנחה המבוססת על עילה שונה מהעילה המקורית — שינוי העילה מותר בכל אותם המקרים בהם  
מותר לשנות טענות אחרות — פוקסו של מפקיד בבנק מהווה לכאורה הודאה בכתב לגבי הכתיב כי  
— הוכחת טעות שבכתב עלידי עדות בעל-פה אינה מתנגדת לא להוראת סעיף 80 לחוק הפרוצידורה  
האזרחית, העותמאני, ולא להוראת סעיף 1588 למגלה — הוכחת טעות אינה סותרת את ההודאה ואינה  
מתנגדת לה, אלא מבטלת אותה למפרע, ומזכיתה כי מעולם לא היתה הודאה שכזאת — הודאת טעות  
היא הודאה שלא מדעת והוכחת העדר-דעת אינה נתינה לסיגים האמורים בחוקים העותמאניים.

פסקי-דין של בתי-המשפט המחוזיים הא"י שאוזכרו:

[1] C.A. 60/43 — Sarah Berg & 3 ors. v. Standard Le Eretz Israel Ltd.: (1943),  
S.D.C. (פמ"ד), p. 97.

פסקי-דין אנגליים שאוזכרו:

[2] Commercial Bank of Scotland v. Rhind: (1860), 3 Macq. 643, H.L.:  
3 Digest 247, 720.

השופט זילברג

חוקים אנגליים שאוחרו:

*Rules of the Supreme Court, 1883, Order 28, r. 1.*

א ערעור על פסק־דינו של בית־המשפט המחוזי, תל־אביב (השופט מ. קנטרוביץ), מיום 12.5.48, ב־תיק אורחי מס' 524/47, הדוחה את תביעת המערער לתשלום סך 399.684 לא"י, ומחייב אותו בהוצאות ושכר־מרחת עורך־דין. הערעור נחקבל.

זיגר — בשם המערער; אוטו לוי — בשם המשיב

ב

## פסק־דין

השופט זילברג: זה הוא ערעור על פסק־דינו של בית־המשפט המחוזי, תל־אביב, הדוחה את תביעת המערער מאח המשיב.

ג

2. ואלה הן העובדות:

- א) בסוף יוני 1946, פתח דנתבע (המשיב) חשבון עובר־ושב כבנק התובע (המערר ער), ואותה שעה נמסר לו פנקס מפקיד — „פאס בוק“ בלע"ז, בו נרשמו מומן לזמן, הסכומים שהוכנסו והוצאו על־ידיו בקופת הבנק.
- ב) בפנקס המפקיד הנ"ל נמצא רשום, כי ביום 2.6.47 הכניס הנתבע לקופת הבנק סך — 800 לא"י, בשני סכומים נבדלים של — 400 לא"י כל אחד. הסכום הראשון נרשם בפנקס בשעת הכנסתו, ועל־ידו מצויה חתימתו של הקופאי, והסכום השני הוצק לפנקס מתוך כרטיסיית הבנק, ללא חתימת־אישור, על־ידי אחד הפקידים, כשבועיים ימים לאחר התאריך ההוא. גירסת התובע היא, כי הרישום השני נעשה בטעות, ואילו הנתבע טוען, כי אמנם הכניס אותו יום לבנק את שני הסכומים הנ"ל.
- ג) בימים 29.7.47 ו־11.8.47, הוציא הנתבע מן הבנק, על־פי שני שיקים לפקודת עצמו, כסדרם: סך — 600 לא"י וסך — 9 לא"י. היתרה לזכות הנתבע לפני הוצאת שני הסכומים הנ"ל היתה, על־פי הרישום בפנקס המפקיד, סך 609.396 לא"י, והנתבע טוען לאמיתות הרישום הנ"ל. התובע, לעומת זה, בהצביעו על הטעות האמורה לעיל, טוען, כי היתרה הנכונה באותו יום היתה פחותה מזה, ועמדה על סך 209.316 לא"י בלבד, וכי הנתבע, בעקבות הטעות הנ"ל, קיבל יתר על המגיע לו, בשיעור של 399.684 לא"י.
- ד) ביום 25.9.47, הגיש התובע תביעה לבית־המשפט המחוזי, תל־אביב, בה ביקש לחייב את הנתבע בהחזרת הסכום של 399.684 לא"י הנ"ל. בכתב־תביעתו אין התובע מזכיר את מסיבות הרישום של — 400 לא"י האחרונות, קובע רק את העובדה כי היתרה לזכות התובע, לפני תשלום שני השיקים, היתה סך 209.316

השופט זילברג

לא"י, וטוען כי היתרה המגיעה לבנק, כעודף תשלומים, היא סך 399.684 לא"י.

ה) בדיון שהתנהל בפני בית המשפט המחוזי, העידו עדים מטעם שני בעלי הדיון, כל דברי העדים, מחד גיסא ומאידך, סיבבו על הנקודה אם אמנם נפלה טעות ברישום הסכום השני, — בכרטיסית החובע ובפנקס המפקיד של הנתבע. עדי החובע — כולם סקידי הבנק — אמרו, בהסתמכם על מסמכים שונים, כי הרישום השני בטעות יסודו, וכי ביום 2.6.47 לא הכניס הנתבע אלא סכום אחד של — 400 לא"י בלבד, ואילו הנתבע הכחיש את הטעות, והעיד כי הכניס אותו יום סכום כולל של — 800 לא"י; גם בתו של הנתבע נקראה להעיד מטעם אביה, ועדותה היתה מכוונת לשמש סיוע לעדותו של הנתבע עצמו. בית המשפט המחוזי דחה את התביעה כאמור, ושני נימוקים ניתנו על-ידי (1) לדחיה זו (אנו מציינים אותם כאן, שלא כסדרם בגוף פסק-הדין): האחד — כי אם החובע ביקש לסמוך את תביעתו על תשלום מתוך טעות (או מתן הודאה בטעות), עליו היה לפרש את טענתו בכתב-התביעה, כדרך שמחוייבים לפרש טענת רמאות; השני — כי פנקס המפקיד דינו כדין הודאה ואין לסתור הודאה זו אלא בדרך האמורה בחוק, היינו: על-ידי הודאת הנתבע, או על-ידי מסמך בכתב על-פי סעיף 80 לפרוצידורה העותמאנית, או על-ידי סירובו של הנתבע להישבע שבועת-הכרע בהתאם לסעיף 1589 של המגילה, ומכיון שההודאה לא נסתרה באחת הדרכים האמורות, הרי שהחובע לא הצליח להוכיח את תביעתו. ועל פסק-דין זה הוגש הערעור שלפנינו.

3. גדון תחילה בנימוק הדחיה הראשון, הנימוק הפורמלי, אשר הערעור עליו מבזי בסעיף 5 של כתב-הערעור, השופט המלומד מקיש טענת טעות לטענת רמאות, נגד ענינו רחפה, כנראה, הוראת התקנה 109 לתקנות הדיון האזרחי, בה נאמר: «בכל מקרה בו מסתמך הצד הטוען על תיאור שוא, רמאות, פשיעה או השפעה בלתי כשרה . . . . עליו יהא לפרש בטענותיו את פרטי הדבר זמן אירועו, וממנה הוא בא ללמוד, כי גם במקרה של טעות, על הטוען — החובע במקרה דנן — לפרש בכתב-תביעתו את פרטי הטענה.

אין היקש זה נראה לנו, ושני טעמים לדבר:

(א) בעניני פרוצידורה, כידוע, אין לו לדיין אלא מה שענינו רואות בחוק, ואסור לו בדרך כלל לתת פירוש מרחיב, אכסטנסיבי, להוראה האמורה בו; (ב) יפה אמר בא"כוח המערער, כי הצד השווה בכל הדוגמאות המובאות בתקנה הנ"ל הוא, כי הדבר אשר עליו מסתמך הטוען הוא מעשה שנעשה על-ידי הצד שכנגד, מה שאין כן בטענת הטעות דנן, שמקורה נעוץ במעשה שנעשה, דוקא, על-ידי הצד הטוען. הרעיון המונח ביסוד התקנה 109 הוא, כי אין להאשים את היריב בתיאור-שוא, ברמאות וכו', בלי לפרש בפרוטרוט את פרטי הענין, כדי שלא לשלול ממנו את האפשרות המלאה להגן על עצמו בפני ההאשמה ההיא. רעיון זה אינו פועל, כאשר, כמו במקרה דנן, המדובר

השופט זילברג

אינו בתלונת-אשמה כלל, אלא אך ורק בתיאור המסיכות בהן שילם הטוען עצמו סכום כסף ידוע, או מסר הודאה כלפי יריבו.

4. באיכות המשיב ניסה להציל את נימוק הדחיה הנ"ל. בשוותו לו צורה אחרת היא, כי עילת התביעה אשר עליה סומך התובע, למעשה, את תביעתו, שונה או אינה זהה עם העילה אשר צויינה בכתב-התביעה. עילת התביעה הנזכרת בכתב-התביעה היא, לדעתו, משיכה עודפת, — „אוברדרפט“ בלע"ז, ואילו בסיס התביעה אשר עליו התנהל הדיון, הוא תשלום מתוך טעות, ואין לפסוק לטובתו של תובע אשר ציין בכתב-תביעתו עילה אחת, הוכיח — אם הוכיח — מציאותה של עילה אחרת.
- גם טענה זו אינה מתקבלת על דעתנו. אין אנו קובעים מסמרות, אם אמנם יש הבדל, משפטי, מהותי, בין שתי העילות ההן, ואם אין; ואולם, תהא דעתנו על כך אשר תהא, נראה לנו, כי עלי-כלי-סנים, במסיכות משפט זה, לאחר ששני הצדדים כאחד, מראשית הדיון ועד סופו, חקרו את עדיהם הם וגם את עדי הצד שכנגד על בסיס ההנחה של תשלום טעות, הרי בזה עצמו הסכימו שניהם, מכללא, לשינוי העילה, ושוב אין הנתבע יכול לבקש את ביטול התביעה, או את דחייתה, בשל העדר הוכחות לגבי העילה המקורית. סמוכין לדעה זו יש למצוא ב" Annual Practice, 1942, ע' 470, בפירושים לצו 28, תקנה 1, בהם נאמר: „במקרים כאלה („שינוי החזית“ על-ידי הבאת טענות חדשות) יש והצדדים אינם מזכירים כלל את דבר התיקון, והמשפט נמשך כאילו השאלות השנויות במחלוקת נטענו כדבעי בכתב הטענות“. אמנם הכתוב מדבר שם בטענות, אך אין הבדל, לגבי שאלה זו, בין טענה חדשה לבין עילה חדשה, שהרי לפי הפרוצידורה הא"י, המסתמכת בנדון זה על הפרקטיקה האנגלית, שינוי העילה מותר בכל אותם המקרים בהם מותר לשנות טענות אחרות (שם, ע' 467; ע' 473 למטה: „תביעה חדשה“; ע' 474 למעלה: „אם משמעות התיקון היא הכנסת תביעה חדשה, וזניחת התביעה המקורית, התיקון יורשה רק בגד תש" לום הוצאות הנתבע וכו'“; השווה גם תקנה 114 לתקנות הדיון האזרחי).
5. וכזה אנו מגיעים לנימוק הדחיה השני, אשר הערעור עליו מצוי בסעיפים 3, 6, של כתב-הערעור, השאלה היא: אם הסכומים הרשומים בפנקס המפקיד, הם הודאה בכתב מצד התובע; ואם תמצי לומר שהם הודאה בכתב — אם התובע יכול לסתור את ההודאה, או לבטלה, על-ידי עדים המוכיחים את טענת הטעות.
- אשר למחצית הראשונה של השאלה, תמימי-דעים אנו עם השופט המלומד, כי פנקס המפקיד מהווה, לכאורה, הודאה שכזאת, אמנם אין חתימה בפנקס בצד הרישום של — 400 לא"י השנויות, אך עובדה היא, כי סכום זה הועתק לתוך הפנקס, על-ידי פקיד הבנק, מתוך הכרטיסיה של הבנק, והעתקה זו דינה כדין הכרטיסיה עצמה, אילו נמסרה הכרטיסיה עצמה לידי הנתבע ודאי שהתובע לא היה יכול לכפור בערך ההודאה שבה, — וכלום יש הבדל הגיוני בלי-שהוא בין תעודה מקורית חתומה לבין העתקה כתובה, אך לא חתומה, אשר ניתנה מדעה על יסוד המקור?

השופט זילברג

6. לעומת זה אין אנו מסכימים לדעתו של השופט המלומד, הסובר כי אין להוכיח, על-ידי עדות שבעל-פה, את הטעות שנפלה ברישומי הפנקס. דעתו של השופט המלומד מסתמכת על פסק-דין של בית-המשפט המחוזי תל-אביב (נרעור אורחי 60/43, (1)), בו פסק השופט וינדהם (Windham), כי טעות בפנקס המפקיד יש להוכיחה אך ורק או על-ידי הוכחה בכתב (סעיף 80 של חוק הפרוצידורה האורחית, העותמאני) או על-ידי סירוב להישבע שבועת הכרע (סעיף 1589 של המג'לה), יען כי „העקרון האנגלי (אשר על כיו מותר להוכיח את הטעות בעדות בעל-פה, עיין Commercial Bank of Scotland v. Rhind, The English and Empire Digest, כרך 3, ע' 247, סעיף 720) נתון כאן בארץ להוראות המיוחדות של החוק העותמאני". מסכימים אנו לעצם הרעיון כי אין מביאין ראיה מדיני הראיות באנגליה בלבד, וכי כל הוכחת עובדה בפני בית-משפט ארץ-ישראלי נתונה לסייגים של החוק המקומי; אך רעיון זה, כשהוא לעצמו, אינו מצדיק את המסקנה שהוסקה ממנו על-ידי השופט המלומד. דעתנו היא, כי הוכחת טעות שבכתב על-ידי עדות שבעל-פה, אינה מתנגדת כלל וכלל, לא להוראת סעיף 80 לחוק הפרוצידורה האורחית, העותמאני, ולא להוראת סעיף 1588 של המג'לה, אשר לסעיף 80 של הפרוצידורה — הרי אינו חל כלל על המקרה שלנו. הואיל וגם כרטיסיית הבנק וגם פנקס המפקיד אינם „הסכס" במובן הסעיף ההוא; אך הוכחת הטעות כאמור גם אינה מתנגדת לסעיף 1588 של המג'לה, כי — וזה הוא הרעיון שנשתמט לו לשופט המלומד — הוכחת טעות אינה סותרת את ההודאה, ואינה מתנגדת לה, אלא: מבטלת אותה למפרע, ומוכיחה כי מעולם לא היתה הודאה שכזאת. שורת ההגיון מחייבת, כי אין הודאה אלא מדעת, ואין ערך למלים, שנאמרו או נכתבו, אם אין בצדן כוונה ומחשבה. וכשם שבני-אדם אשר אינו שפוי בדעתו אינו יכול לתת הודאה, כך אין ערך להודאתו של אדם שפוי, אם דעתו, בשעת מעשה, נתפסה למשהו אחר, ולא היתה עמו, עם המודה, לגבי התוכן הממשי של אותה הודאה. הודאת טעות היא איפוא, הודאה שלא מדעת, והוכחת העדר-דעת אינה נתונה לסייגים האמורים בחוקים העותמאנים.

במקרה שלפנינו, ואם תקבענה העובדות כפי שהעידו עליהן עדי התביעה, הרי משמעותו של דבר תהא, כי עקב „הטעות שבעובדה" שהיה נתון לה הפקיד עת רושמו את הסכום השני, לא היתה כאן כלל וכלל הודאה בקבלת שני הסכומים, ולכן אין כל מניעה חוקית להוכיח את הטעות בדרך שניסה להשתמש בה באיכות המערער.

בבית-המשפט שלמטה נשמעו, אמנם, עדויות רבות בעד טענת הטעות וכנגדה, אך השופט המלומד, עקב העמדה שנקט כאמור, לא ראה צורך לשקול את מידת מהימנותן, ולא הגיע לידי מסקנה בנוגע לעצם העובדות, לפיכך סבורים אנו, כי מן הראוי יהיה להחזיר את הדין לבית-המשפט שלמטה לשם קביעת העובדות בענין הטעות.

לכן הוחלט לקבל את הערעור, לבטל את פסק-הדין של בית-המשפט שלמטה, ולהחזיר אליו את הדין, על-מנת שיקבע את העובדות כאמור ויפסוק על פיהן.

השופט זילברג

הוצאות לפי התוצאות.

השופט חשין: אני מסכים.

השופט אגרנט: אני מסכים.

א

ניתן היום, י"ב בטבת תש"ט (13.1.1949).

ערעור פלילי מס' 5/48

ב

**יוסף שרייבר נגד היועץ המשפטי לממשלה**

בבית-המשפט העליון בשבתו כבית-משפט לערעורים פליליים  
[20.1.49, 11.1.49]

ג

לפני השופטים חשין, אסף, זילברג

תקנות ההגנה (מניעת רווחים מוסקעים), 1944 [תוס"ב 1359, ע' 726], תקנות ה' 12 (א) (כפי שהוחלפו ב' 1947 [תוס"ב 1619, ע' 1233]) — פקודת החוק הפלילי, 1936 [תוס"א 652, ע' 263], סעיף 41 (ד) — פקודת מניעת הסקעת שערים וספסרות (שימוט), תש"ח-1948 [תוס"א 14, ע' 27], סעיף 12 (ב) — תקנות בתי-המשפט המחוזיים (משפטים תכופים), 1938 [תוס"ב 757, ע' 220], תקנות 4 עד 7 — פקודת הפרוצידורה הפלילית (שפיטה על-פי כתב-אישום) [חא"י, פרק לו], סעיפים 10 עד 13, 65 עד 68, 72 (1) (ד) 63, 70 עד 73, 72 (1), 72 (2) (ג) (כפי שהוחלפו ותוקנו ב' 1939 [תוס"א 964, ע' 97]), 67 (כפי שהוחלף ב' 1944 [תוס"א 1368, ע' 69]) — פקודת הפרוצידורה הפלילית (שפיטות תכופות בבתי-משפט מחוזיים), 1946 [תוס"א 1543, ע' 233], סעיף 5 — פקודת שימוט בתי-משפט השלום, 1939 [תוס"א 964, ע' 115], סעיף 13 — פקודת שימוט בתי-משפט השלום, 1947 [תוס"א 1612, ע' 224], סעיף 15. מכירת מצרך במחיר מופרז — הודאת עורך-דין בשם הנאשם ובהעדרו — אי-מסירת הזמנה לנאשם — התורה הענין לדיון מחדש.

ד

ה

ו

ז

יכלתו של המערער בערעור פלילי לזנות את הערעור — אין שומעים טענת הודאה שלא כפי הנאשם עצמו בעבירה מסוג ששע — במסירת הזמנה לנאשם מטעם בתי-המשפט, מקבל בתי-המשפט סמכות על גופו של הנאשם, ובאין הזמנה אין סמכות — עם ביטול ההרשעה רשאי בתי-המשפט לערער עוריה לחזור את הדין לבית-המשפט שלמטה על-מנת לשפוט את הנאשם מחדש או לבטל את ההרשעה מבלי לצחת על העמדת הנאשם לדין מחדש — יש לחתוך כל מקרה לפי נסיבותיו המיוחדות.